

חזון העצמות היבשות

ספר יחזקאל פרק לז

- (א) היתה עלי יד ידוד ויוצאני ברוח ידוד ויניחני בתוך הבקעה והיא מלאה עצמות:
 (ב) והעבירני עליהם סביב סביב והנה רבות מאד על פני הבקעה והנה יבשות מאד:
 (ג) ויאמר אלי בן אדם התחיינה העצמות האלה ואמר אדני ידוד אתה ידעת:
 (ד) ויאמר אלי הנבא על העצמות האלה ואמרת עליהם העצמות היבשות שמעו דבר ידוד:
 (ה) כה אמר אדני ידוד לעצמות האלה הנה אני מביא בכם רוח חיים:
 (ו) ונתתי עליכם גדים והעלתי עליכם בשר וקרמתי עליכם עור ונתתי בכם רוח חיים וידעתם כי אני ידוד:
 (ז) ונבאתי כאשר צייתי יהי קול כהנבאי והנה רעש ותקרבו עצמות עצם אל עצמו:
 (ח) ויראתי והנה עליהם גדים ובשר עלה ויקרם עליהם עור מלמעלה ורוח אין בהם:
 (ט) ויאמר אלי הנבא אל הרוח הנבא בן אדם ואמרת אל הרוח כה אמר אדני ידוד מארבע רוחות באי הרוח ופחי בהרוגים האלה ויחיו:
 (י) והנבאתי כאשר צוני ותבוא בהם הרוח ויחיו ויעמדו על רגליהם חיל גדול מאד מאד:
 (יא) ויאמר אלי בן אדם העצמות האלה כל בית ישראל המה הנה אמרים יבשו עצמותינו ואנכה תקונתנו נגזרנו לנו:
 (יב) לכן הנבא ואמרת עליהם כה אמר אדני ידוד הנה אני פתח את קברותיכם והעליתי אתכם מקברותיכם עמי והבאתי אתכם אל אדמת ישראל:
 (יג) וידעתם כי אני ידוד בפתחי את קברותיכם ובהעלותי אתכם מקברותיכם עמי:
 (יד) ונתתי רוחי בכם וחייתם והנחתי אתכם על אדמתכם וידעתם כי אני ידוד דברתי ועשיתי נאם ידוד:

רש"י יחזקאל פרק לז פסוק א

(א) היתה עלי יד ה' ויוצאני ברוח ה' וגו' - יד' כל יד ה' שבנבואה לשון כפייה הוא שהיתה הרוח כופה אותו לילך כמשתגע אל מקום שהרוח חפץ. והיא מלאה עצמות - רבותינו אמרו שהיו משבט אפרים שיצאו ממצרים לפני הקץ והרוגם אנשי גת הנולדי' בארץ כמו שאמרו בדברי הימים:

מלבי"ם על יחזקאל פרק לז פסוק ג - חלק באור הענין

ויאמר אלי בן אדם התחיינה העצמות האלה - שהגם שיחזקאל בודאי האמין בתחייה הנה קבל שהתחיינה תהיה אחרי בלות הגוף לגמרי, וע"י הרוח חיים שנשאר בעצמות, לא כן בעצמות האלה - שאינם כפי תנאי התחיינה, ולכן אמר ה' אתה ידעת - כי זה אינו כפי התנאים המקובלים לו בענין של תה"מ:

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לב/א

ויחל משה את פני ה' אמר רבי אלעזר מלמד שמעמדה בתפלה לפני הקדוש ברוך הוא עד שהחלה ורבה אמר עד שהפך לו נדרו כתיב הכא ויחל וכתוב התם לא יחל דברו ואמר מר הוא אינו מיחל אבל אחרים מחלין לו ושמואל אמר מלמד שמסר עצמו למיתה עליהם שנאמר ואם אין מחני נא מספרך אמר רבא אמר רב יצחק מלמד שהחלה עליהם מדת רחמים ורבנן אמרי מלמד שאמר משה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם חולין הוא לך מעשות כדבר הזה ויחל משה את פני ה' תניא רבי אליעזר הגדול אומר מלמד שמעמדה בתפלה לפני הקדוש ברוך הוא עד שאחזתו אחילו מאי אחילו אמר רבי אלעזר אש של עצמות מאי אש של עצמות אמר אביי אשתא דגרמי

עין איה / ברכות א / פרק חמישי-אין עומדין / סג. ברכות לב/א

תניא ר"א הגדול אומר, מלמד שהתפלל משה עד שאחזתו אחילו, כו' אשתא דגרמי. עצמות נקראו בשמם על שבהם נצטמצם כח חיים עצום מאד אלא שההרגשה שבהם מעוטה, ובשעה שכבר אפס כח החיים הטבעיים מכלל הגייה ועודנו שוקן בעצמות. וזה יובן בכל כח השוכן צפון מאד בתוך תוכו של החי ואינו מורגש כ"א ע"י כח מעורר עצום מאד, ראוי שיאמר שבא מהעצום בעצמות. והנה משרע"ה ה' כ"כ צריך להגביר בתפילה עד שלא ה' מספיק הכח הגופני הטבעי כ"א הכח הצפון שבחיים ה' צריך שיתעורר. ולעומת המדה המוסרית ג"כ כך היא המדה שאם אפס כח החיים המוסריים בגלוי ע"י ההשחטה הגדולה של העגל, ה' צריך לזה שיתעוררו לחיים כוחות צפונים ובלתי ניכרים שבעצם הנפש שהיא נוטה לקדושה ולטוב. ובאשר הדברים הצפונים שלימותם להיות צפונים, נקרא יציאתם מטבעם חולי. אבל מ"מ ע"י זה מצילים את החיים במקום הצריך עד שחזר הדבר לטבעו. והיתה מדתו של משה בתפילה הערה למדת ההדרכה המוכרת אז לישראל.

מאמרי הראיה / חלק ב / הקודש והחול / ב.

בכל מהלך של חיים. החול הוא מתעורר תחלה ואח"כ מוכרח הקודש להתעורר, להשלים את תחית החול. לעדנו ולהצילו מבעור ומטמיון אוי לו לחול אם יחשוב להשתמש בכח בכורתו. בכח מה שיצא הוא תחלה לאור העולם והמפעל. לאמר על ידי זה: "אני ואפסי עוד", ולא יחפץ לדעת מן הקודש מזיו יקרו והופעת אורו ואוי לו לקודש אם יאמר: "מאחר שיצא החול בתחלה לעולם. הרי השיג את גבולו על כן אין רק ללחום נגדו אדע, להרוס

את אשר יבנה, לעקור את אשר יטע" תוכן החיים והשקפת ההייה בברורה ילמדונו אחרת. לגמרי אחרת. הגורל ככה הוא; החול ידורך בתחלה על במת החיים אמת הדבר שבתוכיותו. מן הקודש העליון. קודש הקדשים. הוא יונק גם בראשית מצעדיו.

אבל בבהירות והכרה אין ערכי הקודש מוכרים כלל בראשית הופעתו של החול, ואחרי הצעדים הראשונים של החול מוכרח הקודש לבוא. להאיר באורו ולהופיע בכבודו

מאמרי הראיה / חלק ב / לתחית הקודש / ח.

תחיה חדשה מוכרחת לבוא לעולם. תחית הקודש מוכרחת היא להופיע. כל מה שמתעורר עכשיו צורה חלונית גסה הוא לובש. וצורת הקודש. שהיא הגורם לכל צורתיהן של התחיות השונות. שיפיעו ויצאו לעולם. היא כבושה ועלומה, יד חזקה צריכה לבא. שתגאל את הקודש ממאסרו ותציג את אורו לעיני העולם כולו, כדי להחיות על ידו את כל התחיות כולן, כדי שתהינה תחיות אמיתיות. תחיות תוננות חיים, לא תחיות מדומות שנתונות רק לצלול פרפור לבד וכל רוח חיים של אמת אין בהן.

המציאות שמהלך תנועת התחיה הנוכחית שלנו היא חלונית יותר מדאי. והצד המקודש שלה אין קולו נשמע הרי זה אין צריך באור. בכל פנה שאנו פונים אנו רואים בה עובדין דחול. הגיונות של חול, רגשות של חול. ספרות של חול. והיכן הוא תוכן הקודש שבחיינו? היתכן שגז ועבר. נמחק מן המציאות ואיננו? היעלה זה על דעת שום אדם, היודע ומכיר את המציאות הכללית? היסכים לזה שום אדם שיש לו איזו ידיעה כל שהיא בתולדות ישראל? חבוי הוא כח הקודש שלנו, גנוז הוא בנשמתנו הפרטית ובנשמתה הכללית של האומה. טרוד הוא לשמור על הקיים. לשמור את האומה מכליון ואבדון, אבל לא התעורר ליצור ולחדש את החדוש הרם והקדוש המוטל עליו לחדש עתה, לעת דרישתה של התחיה.

אמנם כך הוא דרכו של עולם, הכח החלוני בא הוא בתחלה, "מעיקרא חשוכא והדר נהורא". ו"קליפה קדמה לפרי". באו גדולי חול ותפסו את מעמד החיים, והם הם מכשירי הקרקע לגאונות קודש להגיד את אמרתם. לגלות את מצפונם ולהרים את כח ידיהם לפעול ולעשות. מה המה ראשי העובדים

בתחיה. אם לא גדולי חול, וכן ראשי המעוררים להשכלה כללית בדורות ההשכלה הקודמים. אם לא מעוררים לעבודת חול שנשתכחה מישראל? ומה הם המעוררים האחרונים. ראשי התעמולה והספרות, אם לא עובדי החול והמדברים בשמו בכל ערכיו. ולא עוד אלא שגם הקודש הנשוא בפיהם איננו הקודש השרשי, היסודי. אלא הקודש שבחול. "חבת ציון" היא הבעה של חול לתוכן קדוש. הציוניות והלאומיות, ההולכת ומרחבת את צעדיה, עם כל הספרות, האמנות והשירה שלה, איננה כי אם תוכן של חול לרעיונות, שיסוד היותם וחיותם הוא בקודש. מפני שהאומה היא קדושה, ארצה, שפתה, מהותה וערכה. צפיתה ושאפיתה, הכל הוא קודש. אלא שהקודש הזה יש לו גם כן גלויי חיים של חול. ואת גלויי החיים החלונים היינו באמת חסרים, נשתכחו מאתנו במשך כל הריסת הגלות, והנם באים ושבים אלינו קמעא קמעא.

אבל היכול החול לבדו להחיותנו? דבר של בדידות הוא אם נחשוב ככה, זיוף אנו עושים בעצמנו, אם נעמוד על מצב זה. לא עולמנו הפנימי ולא העולם הכללי של האנושיות יוכל להכיר אותנו בצורה זו החלונית בתור חטיבה עצמאית, שהיא אינה עשויה להתגלות ביחש לנו כי אם ע"י אורה של התכונה האדירה אשר להקודש.

מאמרי הראיה / חלק ב / נאדר בקודש / ה.

הקודש צריך שיבנה על יסוד החול. כי החול הוא החומר של הקודש. והקודש הוא לו צורה. וכל מה שהיה החומר יותר איתן ומוכשר. תהיה הצורה יותר חשובה. לפעמים יש שהקודש מתעמר בחול, עד שמדלדל את החומר, ואז נמשכת תקופה, שהחומר תובע את דקיון שלו, "מארי דחובא דחיק". ובנשך ובתרבות נטל אז החול את חובו מהקודש, והחוצפא מתגברת. אבל כל מה שהחול מתחזק על חשבון הקודש. מכין הוא לעצמו כזה מצד תכונתו החולית שוחה. כי סוף כל סוף יתבע אחר כך הקודש את חובו. ולא בדרך תביעה ונגישה, לא בדרך חוצפא ורביית. כי אם כח הקודש יהיה כ"כ מתאמץ ומתרום. עד שכל החול יכנע תחתיו, יכנס בקרבו ויתבלע לגמרי מיסודו החולי. "היה הנשאר בציון והנותר בירושלם, קדוש יאמר לו".

בס"ד. פסח תשע"ז

"התחייה העצמות האלו" - סיפורן של תפילין

(סופר ע"י השר לשעבר – הרב פרופ' דניאל הרשקוביץ. שמעה וכתבה: רות עציון)

א. תחילת שנות ה-2000, קהילה יהודית בארצות הברית. הרב פרופ' דניאל הרשקוביץ – מרצה למתמטיקה בטכניון בחיפה, המתארח באוניברסיטה סמוכה – נושא דרשה ומספר בין השאר על ילדותו בישראל. הוא בן יחיד לניצולי שואה, וגדל בבית שהשואה תפסה בו מקום מרכזי. ההורים שניהם איבדו את משפחתם, אודים מוצלים מאש שבחרו להמשיך ולחיות על אף כל מוראות העבר.

בעודו נער, הוא מספר, כשקרא ולמד את פסוקי יחזקאל בפרק ל"ז – חזון העצמות היבשות – הרגיש באופן ברור כי הפסוקים הללו מכוונים לשואה ולניצוליה. "התחייה העצמות האלו?", שואל יחזקאל הנביא, וגם הוא, השר הרשקוביץ, כך שאל את עצמו לא פעם. האמנם יש סיכוי לחיות, לגדול ולצמוח לאחר מפגש כה נורא עם המוות? האם חיים איתנים ובריאים יוכלו להתקיים לאחר מכות קשות כל כך?

והנה, אומר השר הרשקוביץ לקהל שומעיו, הנני כאן, חמישים שנה לאחר סיום המלחמה. העצמות הללו אכן קמו, קרמו עור וגידים ואף הביאו לעולם עוד דור של חיים ותחייה של אומה שלמה על פני האדמה. המראה הפלאי שאותו ראה הנביא התגשם מול עיניו.

בסיום השיחה ניגש אל הרשקוביץ יהודי מבוגר, נשוא פנים. שמו הרב ויליאם כהן, והוא כיהן כרב הקהילה בעבר. הרב כהן לוחץ את ידו של הרשקוביץ ומודה לו על הדברים המרגשים. "שערותי" סמרו כשדיברת", הוא אומר, ומסביר: "יש לי חבר טוב בניו יורק בשם הרב הרשל שנטר. הרב שנטר היה רב בצבא ארה"ב בשנות המלחמה, והיה שותף בשחרור היהודים ממחנות המוות. כשהגיעו לאותם מחנות, באפריל 1945, הם נדהמו כל כך מן המראות הנוראים שנגלו בפניהם. אמנם שמעו וידעו על חלק מן הזוועות, אך אין משמע אוזניים כמראה עיניים, וההלם היה רב. הרב שנטר שח בפניו כי בעודו צועד לראשונה לעבר היהודים המשוועים לשחרור, הוא שמע את עצמו ממלמל מבלי משים את מילות הנבואה – "התחייה העצמות האלו, התחייה העצמות האלו". מולו יהודים רבים, אשר שרדו בקושי והגיעו ליום השחרור בעודם עור ועצמות, נראים על סף גסיסה – האם יחזרו לחיות? האם תוכלנה העצמות הללו לשוב לחיים של ממש? הפרק הזה בספר יחזקאל מילא את מחשבתו של הרב שנטר חברי הטוב. אנוחנו מדברים מדי יום, וכמעט אין שיחה אחת שבה הוא לא מזכיר את הרהורי 'העצמות היבשות' שמלווים אותו מאז ועד היום".

"עכשיו שערותי שלי סמרו" עונה לו בהתרגשות השר הרשקוביץ, "דמותו של הרב הרשל שנטר מוכרת לי היטב".

ב. כ"ח בניסן תש"ה, אפריל 1945. הרב הרשל שנטר מגיע למחנה בוכנוואלד עם צבא השחרור של ארה"ב, ומולם עומדים הניצולים היהודים ששרדו. החיילים האמריקנים מבוהלים ממראה עיניהם, וגם הניצולים מבלבלים ותוהים מי עומד בפניהם ומה היא עתה. הרב שנטר פונה אליהם ביידיש, מציג את עצמו ואומר להם שישמח לשמח כתובת לכל צורך שלהם.

לאחר דקתיים של שקט – ניגש אליו נער צעיר כבן 17. הנער מספר מעט על עברו – אביו נלקח לעבודות כפייה לפני ארבע שנים, ומאז לא ידוע מה עלה בגורלו. הוא עצמו, יחד עם יתר המשפחה (אמו, אחיו ואחיותיו) הגיעו לאושוויץ. שם, על הרמפה, הופרד ונלקח לצד ימין, ואת בני המשפחה אשר פנו שמאלה – לא ראה עוד. כבר באותו יום אמרו לו אסירי המקום הוותיקים יותר שהוא יכול לומר עליהם 'קדיש'. לאחר זמן מה הועבר הנער מאושוויץ למחנה בוכנוואלד, ושם שרד עד עתה, עד יום השחרור. בשנים הקשות הללו הקפיד להניח מדי יום את התפילין שלו. בתוך הצריף במחנה היה מחבוא שבו הוטמנו התפילין. מדי יום, במשך תקופה ארוכה, הוא וחבריו השכימו קום, הניחו תפילין והתפללו בסתר בטרם יגיעו החיילים הגרמנים להעירם אל עבודת הפרך היומית. יום אחד, חודשים אחדים לפני השחרור, גילו הנאצים את התפילין והחרימו אותן. "ועתה", כך מבקש הנער מהרב שכטר, "אשמח אם תוכל להשיג עבורי תפילין. חודשים אחדים לא היה בידי להתפלל ולהניחן כראוי".

ליבו של הרב הרשל שכטר רטט מהתרגשות. הנער הצנום הזה, כמה עבר עליו וכמה נמנע ממנו. ודאי רעב הוא ללחם וצמא הוא למים, וכמה תלאות ומוות ראה מול עיניו. והוא לא מבקש לא פת לחם ולא כוס מים, כי אם זוג תפילין. בו במקום הוציא הרב שכטר את תיק התפילין שלו – והעניק אותן לנער שמולו. "אלו יהיו שלך מעתה", כך אמר לו וכך היה.

הנער הזה הוא אביו של השר הרשקוביץ. האב עלה ארצה לבדו לאחר השואה, לחם במלחמת העצמאות ונפצע קשה במהלכה. הוא החלים ונשא אישה, אף היא ניצלה מן האפר, ולהם נולד דניאל הרשקוביץ – לימים הרב, הפרופסור, השר במדינת ישראל.

ביום בר המצווה שלו העניק לו אביו את התפילין שלו, את התפילין שקיבל מן הרב שכטר ביום שבו שוחרר לחופשי ויצא ממחנה המוות לחיים חדשים.

ג. טקס יום העצמאות ביישוב עלי, שנת תש"ע. השר הרשקוביץ מוזמן לכבד בנוכחותו וגם לשאת דברים. הוא הכין לעצמו פתק קטן עם נקודות אשר יהוו את תמצית דבריו לתושבי היישוב ביום החג. אבל, משום מה ושלא כמתוכנן, הוא מוצא את עצמו, שוב, מספר את הסיפור של התפילין, את הסיפור שלו.

למחרת הוא מקבל הודעת דוא"ל. הדברים נגעו במיוחד באחד מתושבי עלי, אשר למד באותו שבוע בדף היומי את מסכת סנהדרין בגמרא. בדף צ"ב עמוד ב' נחלקו תנאים האם נבואה זו של יחזקאל אכן התרחשה במציאות או שהיא רק בגדר משל.

וכך מביאה הגמרא שם בשם רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי: "מתים שהחיה יחזקאל עלו לארץ ישראל, ונשאו נשים, והולידו בנים ובנות". והשורה הבאה בגמרא הפליאה את וריגשה עד מאוד את השר הרשקוביץ: "עמד רבי יהודה בן בתירא על רגליו ואמר - **אני מבני בניהם, והללו תפילין שהניח לי אבי אבא מהם**".

ותחינה העצמות האלו.